

IPARI TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSUNK ÉS A BEVERIDGE-TERV

ÍRTA:

ALAPY VICTOR

Több oldalról fordultak már hozzám azzal a kérdéssel, hogy a mi ipari társadalombiztosításunk juttatásai milyen messze vannak a Beveridge-tervben az angol ipari alkalmazottak részére javasolt szolgáltatásoktól? Másrészt, ha a Beveridge-terv megvalósul, mit kellene tennünk az angol ipari társadalombiztosítás színvonalának elérése céljából?

E kérdésre az alábbiakban kísérlem meg nagy vonásokban – mert minden részletre nem térhetek ki – feleletet adni.

*

A Beveridge-terv a szociális biztonság elérése céljából munkanélküli segélyt, orvosi gyógykezelést, munkaképtelenségi (betegségi) segélyt, baleseti kártalanítást, öregségi nyugdíjat, anyasági segélyt és temetkezési segélyt kíván nyújtani, éspedig nemcsak az ipari alkalmazottaknak, hanem minden állampolgárnak.

A mi ipari társadalombiztosításunk – a munkanélküli segély kivételével – a felsorolt szolgáltatásnemeket szintén nyújtja az ipari, kereskedelmi stb. biztosításban biztosított munkavállalóknak, illetve azok hozzátartozóinak.

A munkanélküliségi biztosítás (segélyezés) kérdésében nálunk az az álláspont, hogy munkanélküliségi biztosítás (segélyezés) helyett munkaalkalmak teremtésével kell megakadályozni azt, hogy az ipari munkások – az ipar állandó alkalmazottai – az ipari termelésben beálló válság nyomán munkanélküliekké legyenek.

*

Az egyes szolgáltatási nemeket vizsgálva azt látjuk, hogy a Beveridge-terv a kereset nagyságától függetlenül, életkor és családi állapot szerint adna a *betegségi* biztosításban segélyt, és pedig az a férfi alkalmazott, akinek házastársa nem kereső heti 40 shilling az egyedül álló, 20 évnél idősebb férfi alkalmazott, valamint az a férfi alkalmazott, akinek házastársa keres » 24 » egyedülálló, 18-20 éves férfi alkalmazott » 20 » 16-17 éves fiatal korú alkalmazott » 15 » a gyermekek után 8-8, 2 gyermek után összesen 16 shilling; együtt (40-16)..... » 56 » táppénzt kapna.

A magyar társadalombiztosítás nem az életkor és családi állapot, hanem a kereset és a családi állapot szerint adja a készpénztámogatást: a táppénzt. A biztosított munkások javadalmazását napi 12.60 P keresetig, 16 napibérosztályba osztva, a biztosított tisztviselők stb. javadalmazását havi 600 P-ig, 12 napibér osztályba osztva veszi figyelembe. Minden napibérosztály alsó és felső határának középértéke az illető napibérosztály „átlagos napibér”-e. A napi táppénz az átlagos napibér 55%-a az OTI-nél, 65%-a a MABI-nél biztosítottak részére. A táppénzpótlék a feleség után a táppénznek 5, minden gyermek után 2.2%-a.

Az átlagos napibérrel egyező keresetű magános biztosított részére nyújtott heti (hét napi) táppénz a heti (hat napi) keresetnek 64%-a az OTI-nél, 78%-a a MABI-nél, a feleségét eltartó és 2 gyermekes biztosított heti táppénze pedig a heti keresetnek kereken 70%-a az OTI-nél és 85%-a a MABI-nél.

Ugyanazon napibérosztályba tartozóknál ez a százalék csökken vagy növekszik aszerint, hogy az illető biztosított egyén napi átlagos keresete a napibérosztály „átlagos napibér”-e alatt vagy felett van.

A százalék 50-100 között mozog az OTI-nél és 58-125% között a MABI-nél.

A magyar és az angol szolgáltatásokat így egymás mellé állítva semmit sem látunk. A kettőt csak akkor lehet összehasonlítani, ha mindegyiket az illető munkásság keresetéhez viszonyítjuk.

1942-ben, a Beveridge-javaslat előterjesztése időpontjában Angliában a gyáripari férfimunkások átlagos heti keresete 102 sh. volt. Az angliai 20 éves és ennél fiatalabb munkások keresetéről nincsenek pontos adataink. Nem foglalkozhatom tehát mással, mint a gyáripari férfimunkások átlagos keresetével.

Magyarországon a gyáripari férfimunkások átlagos keresete 1942-ben kb. évi 2100 P, vagyis kereken heti 40 P.

Természetesen mind Angliában, mind Magyarországon a gyáripari munkásság egy részének az átlagosnál jóval alacsonyabb, más részének jóval magasabb a heti keresete.

A Beveridge-terv szerint

a) a 20 évnél idősebb férfimunkás:

akinek házastársa nem kereső és így heti 40 sh. támogatást kapna, az átlagos heti keresetnek (102 sh.) kerekén..... 40%-át
aki magános vagy akinek házastársa keres, a heti 24 sh. alapján az átlagos heti keresetnek (102 sh.) kerekén..... 24%-át
két gyermek után még további 16 sh., összesen 56%-át
kapná táppénz címén;

b) mindazok, akiknek keresete a heti átlag: 102 sh. felett van, heti keresetük 56, 40, illetve 24%-ánál kisebb -r- a keresetük emelkedésével csökkenő – arányú táppénzt kapnának;

c) azok pedig, akiknek keresete a heti átlag: 102 sh. alatt van, heti keresetük 24, 40, illetve 56%-ánál nagyobb – keresetük csökkenésével emelkedő – arányú táppénzt kapnának;

A magyar ipari társadalombiztosítás szerint az átlagos napibért kereső minden férfimunkás,

ha nőtlen, heti tényleges keresete 64%-át feleségét eltartó és 2 gyermekes, heti

tényleges keresete 70%-át kapja táppénz címén. Éspedig kapta ezt 1942-ben heti (6x9.60) 57.60 P, most pedig heti (6x12.60) 75.60 P keresetig. Tehát 90%-al a 40 P heti átlagos kereset felett még mindig ugyanezt a százalékot!

Miután ezek szerint az átlagos heti keresetet megkereső

magános férfimunkás részére a tényleges heti keresetének 64%-át adja a magyar társadalombiztosítás az angol 24%-os javaslattal szemben, illetve

a feleségét eltartó 2 gyermekes részére a tényleges heti keresete 70%-át adja a magyar társadalombiztosítás az angol 56%-os javaslattal szemben,

és még 90%-kal az átlagos kereset felett is a heti keresetnek mindig ugyanazt a %-át adja a magyar társadalombiztosítás, míg az angol javaslat szerint az átlagos keresetet 90%-kal meghaladó keresetű alkalmazott már csak heti keresete 29, 21 és 12.5 %-át kapná, nyilvánvaló, hogy a mi betegségi tényleges szolgáltatásaink az átlagos keresethez viszonyítva messze túl vannak az angol javaslaton.

Sajnos, nem találtam adatot arra, hogy mennyi az angol ipari munkások átlagos legkisebb heti keresete. Tegyük fel, hogy ez 60 sh. Ez esetben a legkisebb keresetű nőtlen férfimunkás a heti kereset 40%-át, a nem kereső házastársas férfimunkás a heti kereset 66.6 %-át, ilyen 1 gyermekes férfimunkás a heti kereset 80%-át, 2 gyermekes férfimunkás a heti kereset 93.3%-át kapná a Beveridge-terv szerint.

A magyar társadalombiztosításban a legalacsonyabb heti kereset utáni táppénz változatlanul a heti kereset 64%-a a javasolt angol 40%-kal, 67.2%-a a javasolt angol 66.6%-kal, 68.8%-a a javasolt angol 80%-kal, illetve 70%-a a javasolt angol 93.3%-kal szemben.

Tehát a minimális keresetű nőtlen és a feleséget tartó férfimunkások keresetük nagyobb %-át kapják, csupán a gyermekeseknél előnyösebb az angol javaslat.

*

Az eltéréseket talán még jobban szemlélteti ez a szembeállítás:

1. ha a magyar társadalombiztosítás is az átlagos heti keresetnek 24%-át adná a nőtlen férfimunkás részére, 40%-át adná a feleségét eltartó férfimunkás részére, 56%-át adná a feleségét eltartó 2 gyermekes férfimunkás részére akkor a heti 40 P átlagos férfi kereset alapján P 9.60 heti táppénz járna a nőtlen, P 16-heti táppénz járna a feleségét eltartó, P 24-heti táppénz járna a feleségét eltartó 2 gyermekes férfimunkás részére; míg a valóságban

2. a magyar társadalombiztosítás pl. az 52 filléres órabér mellett dolgozó napszamosok részére, (48x52 =) P 24.96 heti kereset alapján (P 9.60 helyett) P 16.94 heti táppénzt ad a nőtlen, (P 16- helyett) P 17.78 heti táppénzt ad a feleségét eltartó, (P 24 helyett) P 18.45 heti táppénzt ad a feleségét eltartó 2 gyermekes férfimunkás részére.

Az órabér emelkedésével nő a táppénz és 71 fillér órabér mellett már (nem P 9.60, hanem) P 23.10 a nőtlen, illetőleg (nem P 16-, hanem) P 24.25 a feleségét eltartó, illetőleg (nem P 24., hanem) P 25.18 a feleségét eltartó, 2 gyermekes férfimunkásnál a heti táppénz; míg a legmagasabb napibérosztályban (a javaslatnak megfelelő P9.60-nal szemben) P 47.74, (a javaslatnak megfelelő P16.-tal szemben) P 50.12, illetőleg 2 gyermekes férfimunkásnál (a javaslatnak megfelelő P 24.-gyel szemben) P 52.04 tényleg a táppénz.

*

Az összehasonlításnál nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a Beveridge-javaslat szerint a tisztviselők javadalmazásuk nagyságára tekintet nélkül (!) ugyanolyan fix összegű betegségi segítyt kapnak, mint a munkások. Viszont természetesen, hogy a tisztviselők (heti, havi) javadalmazása jóval meghaladja a munkások (heti, havi) bérét, így tehát a tisztviselők részére betegségi segítyként javasolt (heti, havi) összeg még kisebb %-a a tényleges (heti, havi) keresetnek, mint a munkásoknál.

Ezzel szemben nálunk a tisztviselők havi betegségi segítye a MABI-biztosításban az átlagos

havi javadalmazásnak 78%-a a nőtlen, 85%-a a feleségét eltartó és 2 gyermekes tisztviselő részére. Az OTI-biztosításban pedig a munkásokkal azonos a %. És megkapja ezt a %-ot a tisztviselő havi 575 P keresetig, tehát 234%-al a munkások havi keresete felett a javadalmazásnak még mindig ugyanazt a százalékát.

*

Lényegesnek látszó különbség az, hogy az angol javaslat szerint a keresőképtelen beteg a készpénzszolgáltatást korlátlan időtartamon át kapná, a mi biztosításunk pedig egy évig adja a segílyt. Köztudomású azonban, hogy a keresőképtelen betegek legnagyobb része egy évnél sokkal rövidebb idő alatt folyik le. Kevés olyan eset van, amikor az egyévi segíly lejártá után sem tud a volt alkalmazott munkába állni és további készpénzsegélyre szorul.

Igen lényeges eltérés azonban a következő: a Beveridge-terv szerint a biztosító intézet csak meghatározott díjak befizetése ellenében vállalja a kockázat viselését (ez a biztosítás lényege!) és ezért senkinek sincs joga munkaképtelensége (keresőképtelenséggel járó betegsége) esetében támogatásra az esetben, ha

a) a tervek életbelépése időpontjában nem tudja igazolni, hogy a Beveridge-rendszert megelőző rendszerben már 26 heti járulékot befizetett;

b) a tervek életbelépése után nem tudja igazolni, hogy az előző járulékévben 48 járulékot befizetett (illetve a befizetés elmulasztását kellő indokkal nem igazolta).

Ezzel szemben a magyar ipari biztosításban a biztosító intézet minden díj befizetése nélkül is vállalni köteles a kockázatot, mert a mi törvényünk szerint:

a) aki ma lépett be először az ipari biztosításra kötelezett munkaviszonyba, ha akár még ma megbetegszik, a segílyeket betegsége egész tartama alatt, legfeljebb egy évig megkapja; sőt

b) aki után soha egy fillér járulékot sem fizettek és nem is fognak fizetni, a teljes betegségi segílyekre annak is joga van.

Hogy e két rendelkezés kihatásai között milyen nagy különbség van, ahhoz bővebb magyarázat nem szükséges.

*

Ami a *balesetbiztosítást* illeti, e tekintetben Angliában ma körülbelül az a helyzet, ami Magyarországon 1907 előtt volt. A munkás, ha balesetet szenved, a munkaadótól (ha a munkaadó a munkavállaló javára kötött biztosítást, akkor a biztosító intézettől) követelhet kártalanítást. Ha a munkaadó (biztosító intézet) nem fizet, pert kell indítani. A balesetet szenvedett gyakran nehezen jut hozzá

a kellő jogi útbaigazításhoz. A pereskedés alatt a munkás kártalanítás nélkül van. A per ideje alatt jelentkezik a balesetet szenvedett gyengébb helyzete. Egyezség kötésére kerül a sor. És az egyezség összegéből gyakran igen kevés jut a balesetet szenvedett munkásnak vagy hozzátartozóinak.

Emellett – ami mind a munkás, mind a termelés szempontjában rendkívül káros – Angliában a munkás testi épségének lehető tökéletes helyreállításával a munkásnak magának kell törődnie. Nincs szakszerű, intézményes baleseti gyógykezelés.

Ezzel szemben nálunk, – immár 37 év óta – ha balesetet szenved a munkás, kártalanítása független a munkaadójától. Nem kell pereskedni, nem kell várni. A balesetbiztosító intézet azonnal gyógykezelésbe veszi, gondoskodik szakszerű gyógykezeléséről, a munkaképesség lehető legtökéletesebb helyreállításáról, azonnal folyósítja a táppénzt és a gyógykezelés befejezésétől kezdve a járadékot.

Munkaképtelenség esetén nálunk a munkás a keresete $\frac{2}{3}$ -át, munkaképességsökkenés esetén a keresete $\frac{2}{3}$ -ának a keresetsökkenéshez igazodó százalékát kapja.

A Beveridge-javaslat szerint ugyancsak a kereset $\frac{2}{3}$ -a járna teljes munkaképtelenség esetén és ennek megfelelő hányada a keresőképességsökkenés esetén a balesetet szenvedettnek. A tényleges keresethez igazodó mérték tehát azonos.

Viszont a Beveridge-terv szerint a legmagasabb baleseti járadék heti 3 font (60 shilling), tehát az átlagos heti 102 sh. keresetnek 59%-a, ha pedig felesége és két gyermeke is van a balesetet szenvedettnek, az esetben 76 sh, vagyis a férfimunkások átlagos heti 102 sh. keresetének 74.5%-a.

A magyar társadalombiztosításban 1942-ben a legmagasabb baleseti járadék (a legmagasabb beszámítható javadalmazás: évi 4.200 P $\frac{2}{3}$ %-a 5 vagyis évi 2.100 P) a férfi munkások átlagos évi 2.080 P keresetének 133%-a.

A Beveridge-terv szerint a baleseti kártalanítás feltétele az, hogy a balesetet szenvedett alávettette magát a kereső munkára való kiképzésnek. Viszont ilyen rendelkezést a magyar társadalombiztosítás nem ismer.

Ezzel szemben nálunk két éven túl is kap járulékot, aki munkaképességének legalább 25%-át veszítette el a baleset következtében.

Ipari társadalombiztosításunk tehát a balesetbiztosítás terén sem marad az angol javaslat mögött.

.

Az *öregségi* biztosítás szolgáltatásában a Beveridge-terv szerint a 65 éves férfi munkavállaló és a 60 éves nő részesülne. Az öregségi járadék olyan férfi részére, akinek nem kereső házastársa van (együttes tétel az illető és a házastársa részére) heti 40 sh., az egyedül álló férfi vagy nő és az

olyan férfi részére, akinek kereső házastársa van heti 24 sh., két gyermek után 8-8, összesen 16 sh., vagyis az eltartott feleség és két gyermek után együttesen heti 56 sh. lenne.

A magyar társadalombiztosítás mind a férfi, mind a nő részére 65 éves életkor elérése esetén ad öregségi járadékot. Ez a járadék két részből áll: egy fix összegből (évi 120 P) és egy fokozódó járadékrészből. A fokozódó járadékrész a kötelező biztosítás alá eső munkaviszony egész tartama alatt elért összeresetnek kb. 1%-a. Ezenfelül járt 1942-ben az átmeneti járadékpótlék.

A rokkantsági biztosítás szolgáltatásainak előfeltétele mindkét biztosításban a biztosított megrokkánása. A Beveridge-terv munkaképtelenségről beszél. A magyar biztosítás szerint rokkant az, aki nem tudj a megkeresni egy munkaképes, hasonló foglalkozású biztosított átlagos keresetének felét (tisztviselő), illetőleg egyharmadát (munkás).

Itt már nagyon nehéz az összehasonlítás. Azt hiszem azonban, nem igen tévedek, ha következőképpen állítom szembe a két szolgáltatást:

Az angol terv szerint az egész munkaviszony alatt a férfimunkások átlagos keresetében (heti 102 sh.) részesülő férfimunkás 65 éves korában (40 évi munkát feltételezve)

a) ha egyedülálló vagy ha felesége keres, 40 évi munkaviszonya alatt elért összeresete 0.59%-át,

b) ha nő és felesége nem keres (együttes járadék), a 40 évi munkaviszonya alatt elért összeresete 0.98 %-át,

c) ha nő és 2 gyermeke van, munkaviszonya alatt elért összeresete 137 %-át kapná évi járadék címén.

A magyar társadalombiztosítás rendelkezése szerint a biztosítási viszonyban elért tényleges összereset kb. 1%-án (a fokozódó járadékon) felül még egy fix alapösszeg is megillet évenkénti járadék címén minden munkavállalót. A 2 gyermekes járadékos pedig a járadék 20%-át kapja gyermekpótlék címén. Ennélfogva a 40 évi munkaviszony után öregségi járadékosállományba kerülő, a férfimunkások átlagos heti keresete összegét megkereső, nőtlen, magyar biztosított részére keresete nagyobb hányadát biztosítja öregségi járadék címén a magyar törvény, mint amit a Beveridge-terv javasol, férfimunkások átlagos heti keresete összegét kereső munkavállalók részére. A nő, 2 gyermekes járadékosok járadéka mindkét biztosításban körülbelül azonos százaléka a férfimunkások átlagos keresetének.

A férfimunkások átlagos kereseténél nagyobb keresetű angol munkások öregségi járadéka természetesen alacsonyabb %-a, viszont az alacsonyabb keresetű munkások járadéka magasabb %-a

lenne a tényleges keresetnek. A magyar társadalombiztosításban mind a nagyobb, mind az alacsonyabb keresetűeknél a fokozódó járadék és a gyermekpótlék változatlanul azonos, mindössze a járadéktörzs összegének állandósága idéz elő némi változást a %-ban fel- vagy lefelé.

Az angol tervezet annyiban előnyösebb a magyar törvénynél, hogy a teljes öregségi járadékot 20 évi átmeneti idő után (tehát ha 1945-ben életbe lépne a Beveridge-javaslat, akkor 1965-től kezdve) a 65 éves életkort elért férfi- és 60 éves életkort elért nőmunkavállalók részére az eltöltött munkaviszony tartamára tekintet nélkül meg akarja adni.

Viszont a magyar törvény mind az öregségi, mind a korra tekintet nélküli rokkantsági járadékot azok részére is megadja, akik tovább dolgoznak; sőt a tovább dolgozók tovább szaporíthatják a járadékuk összegét. Az angol javaslatban tervezett teljes öregségi járadékot ellenben csak azok kapnak, akik lemondanak minden kereső munkáról. A magyar törvény járadékot ad a tisztviselők, művezetők stb. munkaképes özvegyeinek is; az angol javaslat özvegyek részére csak átmeneti támogatást ad.

Emellett az angol tervezet szerint az öregségi járadéka a teljes jogosultság csak akkor következhetik be, ha a biztosított személy a terv életbelépésétől számítva a nyugalombavonulási korhatár eléréséig minden évben átlagosan legalább 48 járulékot befizetett. A magyar biztosítás szerint ellenben nem a befizetés, hanem a biztosítási viszony az irányadó; vagyis ha a biztosított egyén munkaviszonya alatt érte soha egy járulékot sem fizettek (!), nemcsak az alapjáradékot, de a biztosított munkaviszonya minden hetére a fokozódó járadékrészt is megkapja. Ez pedig igen lényeges különbség.

*

Az *anyasági* segély a Beveridge-terv szerint 13 héten át 36 sh. lenne. Ez az összeg a női ipari munkások adagos heti keresetének (47 sh.) 76.6%-a.

A mi biztosításunk a biztosított nő részére a heti tényleges keresetének megfelelő napibérsztyály átlagos napibérének az OTI-nél hetenként 70 %-át, a MABI-nél hetenként 116.6 %-át adja 12 héten át.

*

A *temetkezési* segély a Beveridge-terv szerint mindenki részére 20 font, vagyis a férfimunkások átlagos napi keresetének kereken 24-szerese, a nőmunkások átlagos napi keresetének kereken 48-szorosa lenne, míg nálunk minden napibérsztyályban az átlagos napi bér 30-szorosa.

Az angol tervezet és a magyar tényleges ipari biztosítási szolgáltatások egymás mellé állítása tehát azt mutatja, hogy (a szolgáltatások legfontosabb nemeinél)

a) az angol rendszer ugyanazokat a szolgáltatási nemeket adná minden munkásnak, keresete nagyságára tekintet nélkül, míg a magyar biztosítás a keresethez igazodó szolgáltatást ad;

b) a keresethez viszonyítva a magyar ipari biztosítás szolgáltatásai általában nagyobbak az angol javaslatnál;

c) a szolgáltatások élvezetének előfeltételei súlyosabbak az angol javaslatban, mint nálunk.

És ha befejezésül még azt is figyelembe vesszük, hogy míg az angol szolgáltatás csak javaslat, nálunk pedig a szolgáltatások mind – immár évtizedek óta – komoly valóságok, akkor tisztán állhat mindenki előtt, hogy ha iparunk fejlődését a külföld meg is előzte, társadalombiztosításunk juttatásai ott sem maradnak a nagy ipari államok szolgáltatásai mögött, ahol kivételesen nem haladnak egészen az élen.¹

¹ A keresetnek és segélyeknek számtani összevetésével, mely nincs tekintettel a szolgáltatások abszolút értékére, a tárgyalt kérdést természetesen nem tarthatjuk kimerítettnek s arra alkalomadtán még visszatérünk. *(Szerk.)*